

ผลกระทบการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทย

Impact on land use for make rice farmers in Thailand

พรพิมล ขำเพชร¹ และฐลรัตน์ คงเรือง²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการใช้ที่ดินเกษตรกรเพื่อการทำนาข้าวในประเทศไทย โดยข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลการศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2548 – 2553 ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ฟาร์มมีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทยในทิศทางเดียวกัน ส่วนตัวแปรพื้นที่ทำการเกษตรพืชสวนยืนต้นและตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรส่งผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทยในทิศทางตรงกันข้ามกัน

คำสำคัญ: การทำนาข้าว ผลกระทบการใช้ที่ดิน

Abstract

The objective of this study analysis impact the land use for makes rice in Thailand. The empirical results area farm the same direction of relationship. It is found that , area perennial and income is the affected factor to the land use for make rice has not directly of relationship significant.

Keywords: make rice, Impact on land use

บทนำ

ปัจจัยการผลิตนักเศรษฐศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยการผลิตอาจจัดรวมกลุ่มเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ ปัจจัยการผลิตที่ไม่ใช่มนุษย์และปัจจัยการผลิตที่เป็นมนุษย์ ซึ่งที่ดินถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินแม้จะเป็นจำนวนคงที่ในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งจำนวนที่ดินที่จะนำมาใช้ประโยชน์เพื่อจุดประสงค์หนึ่งๆ จะไม่คงที่ จะเปลี่ยนไปตามราคาหรือผลตอบแทนที่ได้รับ ตัวอย่างเช่น ชาวนาจะ

¹ นักศึกษาริทยานเอก สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช 80161 ประเทศไทย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช 80161 ประเทศไทย

ลดปริมาณการใช้ที่ดินในการปลูกข้าวไปปลูกข้าวโพดแทน ถ้าการปลูกข้าวโพดให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า (นราทิพย์ ชุตินวงศ์, 2547) ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทางภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรส่วนใหญ่นิยม ทำนาข้าว ทำสวนผัก ซึ่งเกษตรกรจะปลูกไว้เพื่อเก็บสำหรับเป็นอาหาร และส่วนที่เหลือจะนำไปจำหน่าย และทางภาคใต้เกษตรกรนิยมทำนาข้าวและปลูกพืชยืนต้น ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน จะเห็นได้ว่าพื้นที่การใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมส่วนใหญ่ จะอยู่ในรูปแบบการทำนา โดยในปี พ.ศ. 2554 พื้นที่ทั้งหมดในประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ 320.70 ล้านไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 149.24 ล้านไร่ ซึ่งที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปลูกพืชอาหารหลักและพืชน้ำมันหรือพืชพลังงาน เช่น พื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 69.98 ล้านไร่ พื้นที่ปลูกพืชไร่ประมาณ 31.14 ล้านไร่ พื้นที่ปลูกไม้ผลไม้อื่นยืนต้นประมาณ 34.90 ล้านไร่ พื้นที่ปลูกสวนผักไม้ดอกไม้ประดับประมาณ 1.39 ล้านไร่ และพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรอื่นๆ ประมาณ 11.80 ล้านไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554) จะเห็นได้ว่าพื้นที่ของประเทศไทย สำหรับทางด้านเกษตรเกือบร้อยละ 50 เป็นการทำนาข้าว แม้ว่าในปัจจุบันมีการพัฒนาทั้งด้านเทคโนโลยี ทั้งด้านความรู้และความสามารถที่ทำให้พื้นที่การใช้ประโยชน์สามารถปรับปรุงที่ดิน และนำพืชชนิดใหม่มาปลูกทดแทนได้ เช่น เกษตรกรเปลี่ยนลักษณะการใช้ที่ดินสำหรับการปลูกข้าว ไปเป็นการปลูกยางพาราในพื้นที่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งทางภาคใต้ของ ประเทศไทยในแถบพื้นที่ลุ่มแม่น้ำลักษณะการใช้ที่ดินสำหรับการปลูกข้าว เนื่องจากปัญหาไม่ว่า จะเป็นด้านราคาของข้าวหรือปัญหาจากภัยพิบัติต่างๆ น้ำท่วมและภัยแล้งที่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยน ลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการปลูกพืชอาหารเป็นพืชพลังงานแทน ซึ่งจะทำให้ผลผลิตที่ได้จากการทำ นาข้าวลดลง ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาถึงปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำ นาข้าวในประเทศไทย และนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายของภาครัฐหรือผู้ที่สนใจ

วัตถุประสงค์

วิเคราะห์ผลกระทบของการใช้ที่ดินเกษตรกรเพื่อการทำนาข้าวในประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การใช้ที่ดิน (Land Utilization)

รูปแบบการใช้ที่ดินในกิจกรรมต่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ (ไกรสร คือประโคน, 2542) คือ

1. ปัจจัยทางธรรมชาติหรือลักษณะทางธรรมชาติของที่ดิน ลักษณะของดินที่ต่างกัน จะเหมาะสมกับกิจกรรมที่แตกต่างกัน บางชนิดเหมาะกับการเกษตร บางชนิดไม่เหมาะสมกับ

การเกษตร ปัจจัยทางธรรมชาติที่มีผลต่อการเลือกกิจกรรมหรือลักษณะการทำประโยชน์ ได้แก่ แสงแดด ปริมาณน้ำฝนและแหล่งน้ำ ภูมิประเทศ การระบายน้ำ และลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน ที่ตั้งที่ดินใกล้หรือไกลจากตลาดและการขนส่งง่ายหรือยาก

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มนุษย์มีแนวโน้มที่จะใช้ที่ดินที่สุดไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ที่ดินที่มีคุณภาพต่ำลงมาจะถูกนำไปใช้ในด้านที่จะทำให้เกิดประโยชน์น้อยลงตามลำดับ เนื่องจากที่ดินที่มีคุณภาพต่ำจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงกว่าที่ดินที่มีคุณภาพดี เพราะต้องใช้ในการปรับปรุงที่ดิน ที่ดินคุณภาพต่ำลงมาจะถูกนำมาใช้เมื่อความต้องการสินค้ามากขึ้นจนคุ้มค่ากับการลงทุน และจะหยุดใช้ต่อเมื่อความต้องการสินค้าอิมพอร์ต หรือราคาต่ำลงกว่าต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะต้นทุนผันแปร

3. ปัจจัยทางสังคม เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะนำที่ดินมาใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตมากขึ้นถ้าเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดิน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นโครงการต่างๆ ของรัฐเกี่ยวกับที่ดิน การจัดสรรที่ดิน การจัดรูปที่ดินและโครงการพัฒนาต่างๆ

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี การมีเทคโนโลยี ความรู้ และเครื่องจักรกลการเกษตรที่ก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินเปลี่ยนไปด้วย เช่น มีการเพาะปลูกแบบเชิงเดี่ยวแปลงใหญ่ได้ เนื่องจากมีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ ความก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรมทำให้ต้องการวัตถุดิบการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการขยายการเพาะปลูกมากขึ้น เป็นต้น

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินอีกประการหนึ่ง คือ การใช้ที่ดินแบบเข้มข้น (Intensive Landm Use) ใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ทุน แรงงาน รวมถึงการจัดการอย่างเต็มที่ในที่ดินที่ใช้เพื่อการผลิต ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเข้มข้นมีหลายประการ เช่น ถ้าความต้องการสินค้าเกษตรมากขึ้น ราคาผลผลิตเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตมีแรงจูงใจในการลงทุนเพื่อลงแรงในที่ดินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ปัจจัยด้านทัศนคติและลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรมีผลต่อการใช้ที่ดินแบบเข้มข้นเช่นกัน หากเกษตรกรมีนิสัยขยันขันแข็งก็มีแนวโน้มจะใช้ที่ดินอย่างเต็มที่ ซึ่งรวมถึงกลุ่มคนที่อยู่ในที่แร้นแค้นหรือมีที่ดินน้อยและขยัน มีแนวโน้มจะใช้ประโยชน์ในที่ดินได้อย่างเต็มที่ด้วยเช่นกัน

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้รวบรวมดังต่อไปนี้

Lambin and Meyfroidt (2011) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความขาดแคลนที่ดิน พบว่าประเทศกำลังพัฒนาไม่มีการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แม้ว่าประเทศเหล่านี้ได้อาศัยสูตรต่างๆ ของการเกษตร ได้แก่ การใช้การกำหนดเขตพื้นที่ป่าไม้ การป้องกันความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นในอาหารที่นำเข้าไม้และผลิตภัณฑ์ การสร้างงานนอกภาคการเกษตร

การลงทุนเงินทุนต่างประเทศ นโยบายทางการเมือง รวมถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อรักษาระดับพื้นที่สำหรับผลิตอาหาร และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินมากกว่าที่นำไปสู่ที่ดินที่ไม่สามารถควบคุมการขยายตัวของการใช้งาน ระบบที่ดินควรจะเป็นทำความเข้าใจและจำลองเป็นระบบเปิดที่มีกระแสการค้าคนและเงินทุนที่เชื่อมต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในท้องถิ่น

Long and et al. (2005) ศึกษาการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมการเปลี่ยนแปลงการที่อยู่อาศัยในชนบทโดยวิเคราะห์เส้นทางผ่านของแม่น้ำยางซี ประเทศจีน ผลการศึกษาพบว่าสัดส่วนของที่ดินก่อสร้างที่อยู่อาศัยในชนบทเพิ่มขึ้นซึ่งโดยรวมแล้วในส่วนของพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นกลับลดลงและจุดสิ้นสุดของการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความสมดุลระหว่างที่อยู่อาศัยในชนบทและกิจกรรมก่อสร้างอื่นๆ 5 ประเภทของการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคที่ดินที่อยู่อาศัยในชนบทถูกกำหนดไว้ตามดัชนีรวมที่ใช้ในการสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบภูมิทัศน์ ผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่อยู่อาศัยในชนบทเพิ่มขึ้นของที่ดินการก่อสร้างโดยรวมลดลงเรื่อยๆ จากต้นน้ำลำธารที่ด้านล่างของแม่น้ำยางซี แต่ละภูมิภาคจะอยู่ในขั้นตอนที่แตกต่างกันของการเปลี่ยนแปลงที่ดินที่อยู่อาศัยในชนบทซึ่งสอดคล้องกับโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับการพัฒนา ในที่สุดผลกระทบบางนโยบายได้กล่าวโดยใช้การวิจัยนี้ไปแก้ปัญหาการจัดการ ด้วยเหตุผลว่ามีปัญหาในที่อยู่อาศัย ประเด็นที่ดินในปัจจุบันระบบการบริหารจัดการในชนบทในประเทศจีนและที่รัฐบาลกลางต้องกำหนดกฎระเบียบแบบแผนสำหรับที่อยู่อาศัยในชนบทตามภูมิภาคทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับการพัฒนาสภาพโครงสร้างที่อยู่อาศัยที่ดินในช่วงการเปลี่ยนแปลงในชนบท

Verburg and et al. (2004) ศึกษาการใช้แบบจำลองการเปลี่ยนแปลงที่ดิน โดยพบว่ารูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินการวิเคราะห์สถานการณ์ที่มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สามารถสนับสนุนการวางแผนการใช้ที่ดินและนโยบาย รูปแบบการใช้ที่ดินจำนวนมากที่มีการพัฒนามาจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน ปัจจุบันการระบุดำดับความสำคัญของปัญหาสำหรับการใช้ที่ดินจากการสร้างแบบจำลองโดยขึ้นอยู่กับ 6 แนวคิดที่สำคัญในการใช้ประโยชน์ที่ดิน: (1) การวิเคราะห์ที่เป็นระบบ (2) พลวัตข้ามขนาด (3) แรงสนับสนุน (4) ปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (5) การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวและระดับ (6) การรวมกลุ่ม สำหรับแต่ละแนวคิดเหล่านี้เป็นภาพรวมและพบข้อสรุปว่าสิ่งสำคัญในการสร้างแบบจำลองการใช้ที่ดินมันเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการใช้ที่ดินที่อยู่ดีขึ้นลักษณะหลายระดับของระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในการใช้เทคนิคใหม่ๆ ที่จะหาจำนวนผลกระทบพื้นที่ใกล้เคียงอย่างชัดเจนและเตรียมความพร้อมกับการ

เปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งระหว่างการเปลี่ยนแปลงในเมืองและชนบทของที่ดิน ถ้าความต้องการเหล่านี้จะถูกพัฒนาเป็นรูปแบบจะดีกว่าการสนับสนุนเชิงวิเคราะห์ของการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการกำหนดนโยบายการใช้งาน

ดุษฎี รัชสีพลสวัสดิ์ (2549) ศึกษาการประเมินผลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจากการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรบนพื้นที่ลาดชัน พบว่า ขนาดพื้นที่ถือครองและค่าใช้จ่ายเงินสดทางการเกษตรเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำระบบอนุรักษ์ดินของเกษตรกร

สิริพันธ์ เชษฐตระกูล (2550) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการสร้างความหลากหลายของวิธีการดำรงชีพในพื้นที่ศูนย์กลางเกษตรทางภาคเหนือของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการใช้ที่ดินของชุมชนเพื่อการเกษตรแบบเข้มข้น เนื่องจากพื้นที่การเกษตรมีขนาดลดลงเพราะชาวนาชายที่นาให้กับนายทุน ลักษณะของการเกษตรเป็นแบบเกษตรอินทรีย์ ชุมชนมีความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ส่วนสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอยู่ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองพื้นที่จากการเป็นเจ้าของโดยเปลี่ยนสภาพภาพเป็นผู้เช่าที่นา

แสงวันชัย พันนุราช (2550) ศึกษาการใช้ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกผักเมืองหาดชายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าการใช้ที่ดินของเกษตรกรในการปลูกพืชตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 – 2548 แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ ระบบที่ 1 ฤดูฝนปลูกข้าวและฤดูแล้งปลูกผัก ระบบที่ 2 ฤดูฝนและฤดูแล้งปลูกทั้งข้าวและผัก และระบบที่ 3 ฤดูฝนและฤดูแล้งปลูกผัก โดยผลผลิตที่ได้พบว่า การปลูกข้าวในฤดูฝนผลผลิตลดลง ส่วนในฤดูแล้งการปลูกผักได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น สำหรับรายได้และรายจ่ายพบว่า ระบบที่ 1 คือปลูกข้าวฤดูฝนและปลูกผักฤดูแล้งมีรายได้เฉลี่ยรวมทั้งปีน้อยที่สุดและมีรายจ่ายสูงที่สุด หากพิจารณาถึงความยั่งยืนของการใช้ที่ดินพบว่าระบบที่ 3 คือ ปลูกผักทั้งสองฤดูมีความยั่งยืนกว่า เนื่องจากตลาดผักมีการขยายตัว ผักมีหลายชนิด สามารถเลือกปลูกตามความต้องการของตลาด

พิสิษฐ์ สีนธวนิช (2551) ศึกษาการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพบริเวณอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาสำคัญด้านการเกษตรคือ ขาดแคลนแหล่งน้ำ ขาดแคลนเงินทุน และการร่อนของดิน การวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพได้กำหนดชนิดพืชที่เหมาะสมในการปลูกพืชแต่ละพื้นที่ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมด้านกายภาพและด้านเศรษฐกิจที่มีต่อพืชเศรษฐกิจหลัก การวางแผนการใช้ที่ดินพื้นที่เกษตรกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่เกษตรกรรมชลประทาน ปลูกพืชที่ให้ผลผลิตทาง

เศรษฐกิจสูง ได้แก่ ข้าว พืชผัก พืชสวน ไม้ผล (ส้ม ลิ้นจี่ มะขามหวาน) สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมที่อาศัยน้ำฝน พืชหลักที่นิยมปลูกคือ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อยน้ำตาล และมันสำปะหลัง

ซัชพงค์ ภาชนะพรรณ (2552) ศึกษาการใช้ที่ดินการเกษตรและพืชการผลิตเชิงพาณิชย์ ตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกจากพืชเศรษฐกิจชนิดเดิมไปสู่พืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูกเดิมเป็นพื้นที่เพาะปลูกแบบไร่ผสมทั้งพืชผัก พืชไร่และไม้ผลต่างๆ พื้นที่นาข้าว พื้นที่ป่าไม้ ถูกทดแทนด้วยพื้นที่เพาะปลูกสตอเบอรี่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจเพาะปลูกคือ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิอากาศที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำที่เพียงพอ และทำเลที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ และความลาดชันของพื้นที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกสตอเบอรี่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับผลผลิตที่ผลิตได้จะมีราคาสูงในอนาคต มีรายได้ที่แน่นอน และผลตอบแทนสูงกว่าข้าว ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากสตอเบอรี่ไปเป็นข้าวคือ ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ในการเลือกที่จะปลูกพืชชนิดใหม่ตามเพื่อนบ้านหรือญาติที่ปลูกพืชชนิดนั้นและมีรายได้ดีเป็นหลัก ส่วนในเรื่องปัจจัยทางด้านกายภาพที่ส่งผลต่อผลผลิตคือ มีการระบาดของโรคและแมลงมากขึ้น และสภาพอากาศที่ร้อนขึ้นทำให้ผลผลิตเสียหาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่มีการเก็บรายจังหวัดทั้งหมด 76 จังหวัดของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2548 – 2554 การเก็บรวบรวมจากเอกสารทางวิชาการ เว็บไซต์ และรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยอาศัยการวิเคราะห์เพื่อศึกษาผลกระทบของตัวแปรต่างๆ ที่กำหนดโดยใช้สมการถดถอยเชิงเส้นตรง

แบบจำลอง

การศึกษผลกระทบการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทยผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองที่ใช้ในการวิจัย

$$\begin{aligned} \text{Ln\_Area\_rice}_{it} = & \alpha + \beta_1 \text{Ln\_Area\_perennial}_{it} + \beta_2 \text{Ln\_Area\_fram}_{it} \\ & + \beta_3 \text{LnArea\_vegetable}_{it} + \beta_4 \text{Ln\_N0n\_agricultural}_{it} \\ & + \beta_5 \text{Ln\_Income}_{ijt} + \epsilon_{it} \end{aligned} \quad (1)$$

โดยกำหนดให้

Area_rice	=	พื้นที่ปลูกข้าว
Area_perennial	=	พื้นที่พืชสวนยืนต้น
Area_fram	=	พื้นที่ฟาร์ม
Area_vegetable	=	พื้นที่สวนผัก
NOn_agricultural	=	พื้นที่นอกเกษตร
Income	=	รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร
i	=	จังหวัด 1.....จังหวัด n
t	=	เวลา ₁ .....เวลา _n
α, β	=	ค่าสัมประสิทธิ์
ϵ	=	ค่าความคลาดเคลื่อน

ผลการวิจัย

แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ ค่า R^2 เท่ากับ 0.763 โดยอธิบายได้ว่าอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่สามารถพยากรณ์ตัวแปรตามได้ร้อยละ 76.30 ซึ่งตัวแปรอิสระที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทย ได้แก่ พื้นที่ฟาร์ม มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทย ในทิศทางเดียวกัน อธิบายได้ว่าการใช้พื้นที่เพื่อการทำนาข้าวเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ฟาร์มเพิ่มขึ้น 1.134 หน่วย โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ตัวแปรพื้นที่ทำการเกษตรพืชสวนยืนต้น ส่งผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทยในทิศทางตรงกันข้ามกัน อธิบายได้ว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรพืชสวนยืนต้น ลดลง 0.346 หน่วย ในทางตรงกันข้ามหากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรลดลง 1 หน่วย ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรพืชสวนยืนต้น เพิ่มขึ้น 0.346 หน่วย โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ และตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในทิศทางตรงกันข้ามกัน อธิบายได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรลดลง 0.413 หน่วย และหากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรลดลง 1 หน่วย ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น 0.413 หน่วย โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบการใช้ที่ดินของเกษตรกรในประเทศไทย

ตัวแปร	Coef.	t	P> t
Ln_Area_perennial _{ij}	-0.346***	-19.332	0.000
Ln_Area_fram _{ij}	1.134***	12.824	0.000
Ln_Area_vegetable _{ij}	0.068	1.778	0.76
Ln_N0n_agricultural _{ij}	0.147	2.250	0.25
Ln_Income _{ij}	-0.413***	-6.326	0.00
(Constant)	-1.214	-.988	.323

a. Dependent Variable: Area_rice $R^2 = 0.763$

ที่มา: จากการวิเคราะห์

สรุป

ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าวของเกษตรกรในประเทศไทย ได้แก่ พื้นที่ฟาร์ม พื้นที่ทำการเกษตรพืชสวนยืนต้น และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร โดยปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงที่ดินของเกษตรกร กล่าวได้ว่าการใช้ที่ดินจะมีขนาดการเพิ่มหรือการลดจำนวนของพื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ หรือแต่ละชนิดของการเกษตรย่อมขึ้นอยู่กับราคาของสินค้าเกษตรชนิดนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าความต้องการของที่ดินที่ใช้ปลูกข้าวสามารถเพิ่มลดได้เมื่อราคาข้าวเปลี่ยนแปลงไป เช่น ถ้าราคาข้าวสูงขึ้น เกษตรกรมีความต้องการใช้ที่ดินปลูกข้าวมากขึ้น ความต้องการที่ดินในทางเศรษฐกิจ (ของการปลูกข้าว) ก็เพิ่มขึ้นในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาข้าวลดลง เกษตรกรก็จะหันไปทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การใช้พื้นที่ฟาร์มสำหรับการเลี้ยงสัตว์เมื่อราคาเนื้อสัตว์หรือความต้องการบริโภคสัตว์เพิ่มขึ้น แม้กระทั่งการใช้พื้นที่ทำการเกษตรพืชสวนยืนต้น อันได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น อันเนื่องมาจากการส่งเสริมจากภาครัฐบาล ทำให้ความต้องการที่ดินในการใช้ปลูกข้าวก็ลดลง และส่งผลกระทบต่ออุปทานของที่ดินทางเศรษฐกิจที่จะใช้ปลูกข้าวก็ลดลงด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lambin and Meyfroidt (2011) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความขาดแคลนที่ดินพบว่า การสร้างงานนอกภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการขาดแคลนที่ดิน เช่นเดียวกับงานของ ชัชพงศ์ ภาชนะพรธน์ (2552) พบว่ารูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกจากพืชเศรษฐกิจชนิดเดิมไปสู่พืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่มีผลตอบแทน

ทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามสำหรับในด้านการวางนโยบายของภาครัฐบาล เช่น โครงการจํานําข้าว หรือโครงการรับประกันราคาข้าว ซึ่งอาจมีผลเชื่อมโยงไปถึงรายได้ของเกษตรกรชาวนาในประเทศไทย เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินในการทำนาข้าวของประเทศไทยและถือได้ว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญ หากรัฐบาลเลือกใช้นโยบายที่เป็นการเพิ่มความต้องการในการผลิตข้าวหรือเพิ่มการใช้ที่ดินสำหรับการปลูกข้าวเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ราคาข้าวลดลงและส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาในครั้งนี้มีจำนวนตัวแปรที่เกี่ยวข้องยังมีไม่มากพอ ควรมีการเพิ่มตัวแปรในการศึกษาครั้งต่อไป เช่น การนำตัวแปรทางด้านนโยบาย
2. ควรมีการบริหารจัดการที่ดินให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์สูงสุด
3. การส่งเสริมทางด้านนโยบาย ควรกำหนดพื้นที่การเกษตรอย่างชัดเจนและเหมาะสม
4. การใช้ประโยชน์ที่ดินการทำนาของเกษตรกรซึ่งการที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางนโยบายต่างๆ นั้น ควรมีการพิจารณาอย่างเหมาะสม เนื่องจากมีผลกระทบรายได้ของประชากรโดยเป็นตัวแปรที่สำคัญ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงพาณิชย์. (25 พฤศจิกายน 2556). ราคาข้าวเปลือกนาปีความชื้น 5% . สืบค้นจาก

<http://www.dit.go.th>

ไกรสร คือประโคน. (2542). เศรษฐศาสตร์ที่ดิน *Land Economics*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัชพงศ์ ภาชนะพรรณ. (2552). การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรและการผลิตพืชเชิงพาณิชย์ ในตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. ปรินูญานิพนธ์ วท.ม. (วิทยาศาสตร์) เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชาญวิทย์ สมวงศ์. (2552). ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกปาล์มของเกษตรกร ในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ปรินูญานิพนธ์ วท.ม. (วิทยาศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ดุษฎี รัชชูปถาสวัสดี. (2549). *การประเมินผลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรบนพื้นที่ลาดชัน*. ปรินญาณินพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วีรชัย นาควิบูลย์วงศ์ อภาพรธรณ พัฒนพันธ์ และอาทิตยา พงพรม. (2553). *การใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ: ศึกษากรณีขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ต่อครัวเรือน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิสิษฐ์ สีนุชนิช. (2551). *การวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ บริเวณอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา*. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (วิทยาศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นราทิพย์ ชูติวงศ์. (2547). *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริพันธ์ เชษฐตระกูล. (2550). *การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการสร้างความหลากหลายของวิถีการดำรงชีพ ในพื้นที่ศูนย์กลางของภาคเหนือของประเทศไทย*. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (วิทยาศาสตร์) เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แสงวันชัย พันนุราช. (2550). *การใช้ที่ดินของเกษตรกรปลูกผัก เมืองหาดชายพอง นครหลวงเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (วิทยาศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (25 พฤศจิกายน 2556). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559)*. สืบค้นจาก <http://www.nesdb.go.th/>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (25 พฤศจิกายน 2556). *การใช้ที่ดิน*. สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2554). *สถิติเกษตรของประเทศไทยปี 2554*. กรุงเทพฯ: ชุมชนเกษตรกรรมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (19 กรกฎาคม 2554). *สถิติการใช้ที่ดิน*. สืบค้นจาก <http://service.nso.go.th>
- อำพล เสนาณรงค์. (2554). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาข้าวไทย. *พระราชดำริ*. 9 (2), เมษายน – มิถุนายน 2554. หน้า 35.

- Lambin, E.F., & Meyfroidt, P. (2011). Global land use change, economic Globalization, and the looming land scarcity. *PANS*. 108(9), 3465 – 3472.
- Keller, G. (2012). *Managerial statistics*. (9th ed). China: South-Western.
- Gujarati, D. (1992). *Essentials of Econometrics*. Singapore: McGraw – Hill Book.
- Long, H., et al. (2005). Socio-economic development and land-use change: Analysis of rural housing land transition in the Transect of the Yangtse River, China. *Land use policy*. 24, 141-153.
- Verburg, P.H., et al. (2004). Land use change modelling: current practice and Research priorities. *Geo Journal*. 61, 309–324.
- Hill, R. (2002). *Southeast Asia people, land and economy*. Singapore: South Wind Production.